

הלכות יום הכפורים סימן תריח תרי"ט

פא באר הגולה

ע משה יומא פיר
 פ ברתא ש צ טור
 קעם צביר קרא"ש
 המדות פלמוני
 התשובה הר"ב
 ותשובת הכש"ט
 א טור לשם צביר
 אשכנזי ושאר פוסקים
 סהא דברי שכתב
 תוס' א ב ליש' רב
 הם והביאו הטור
 ובידיוסף הנפח
 שמתיר על הצד
 צדאמא קינה' דעה
 סימן ר"א, וכן נהגו
 בפאלאנא, וקרא"ש
 וכן מהג' תוס' פיר

(מנ"ד): ט' עמי שאָהווּ (כה) בלמוס, והוא חלי שָבא מחמת רעבון, וסימנו, שְעֵינֵינוּ פּהוּת וְאֵינּוּ יוֹכֵל לְרֵאוֹת, מְאָכִילִין אוֹתוֹ (כו) עַד שְׁאִירוּ עֵינָיו. [*] וְיָאָם אֵין שָם מְאָכֵל שֶׁל הַתֵּר, מְאָכִילִין אוֹתוֹ מְאָכֵל אֶסְרוּ. וְאָם יֵשׁ פָּאן שְׁנֵי מֵינֵי אֶסְרוּיִם אֶחָד קָמוּר מִתְכַּבֵּר, מְאָכִילִין אוֹתוֹ הַקָּל תְּחִלָּה: הַגַּה אִם צָרִיף לְכַשֵּׁר וְיֵשׁ פָּאן בְּהִמָּה שְׁצָרִיכֵין לְשַׁחֲטָה וּבְכֹשֶׁר וּבְלֵב טוֹב, (כז) עֵינֵי לְצִיל סִימָן שֶׁכַּח סִעִיף יד: י' (כה) חוֹלָה שְׂאָכֵל בְּיוֹם־הַכְּפוּרִים וְנִתְיָשֵׁב דַּעְתּוֹ בְּעֵינָן שְׂיִכּוֹל לְכַרְךָ, צָרִיף לְהַזְכִּיר שֶׁל יוֹם־הַכְּפוּרִים בְּכַרְבַּת־הַמּוֹזֵן, (כט) שְׂאוּמֵר (ס) 'עֲלֵה וְיִבּוֹא' בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם':

תריט סדר ליל יום הכפורים, ובו ו' סעיפים:

א' ליל יום הכפורים נהגים (א) שְׂאוּמֵר (ב) שְׁלִיחַ צְבוּר 'פִּישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה וּבִישִׁיבָה שֶׁל מַשָּׁה עַל דַּעַת הַמְּקוֹם וְעַל דַּעַת הַהֶקְהָל אֲנֹנוּ מִתִּירִין לְהַתְּפַלֵּל עִם (ג) וְגַם הַעֲבָרָנִים'. [*] (ד) בְּנוֹהֲגִים שְׂאוּמֵר 'קָל נְדָרִי' וְכוּ'.

הספיק למד שכתב רב סצנה גאון כמנהג הקדמונים להסיר התבטות השנה שצברה קצון נדרי שגזתו ואצלו, וכן מהג' תוס' פיר

שיערי תשובה

ע"ש. ועין בתיאפריס על שרפות בקנטוס התשובות שם כתבתי בשער רביעית של הורה ושעור אגידל והבאתי שם דברי הגלית בפסחים: [*] וְאָם אֵין שָם מְאָכֵל שֶׁל הַתֵּר, קָטָב בְּנִיב סִימָן לוֹ עַל מִישׁ הַבְּגָדִים כִּימֹן תְּרִיחַ סִקִּים לְהַקְשֹׁתָה עַל הַמַּסָּבִים וְקָטָב לְיָשֵׁב דַּמְנִיר מְחֹל, דו"א, אֵלֶּא דְאָם אֶפְשֵׁר לְסַמֵּן צָרִיף לְעִשׂוֹר אֶפְלֵי קְשִׁיבָה אֶפְלֵוּ בְּרִיקוֹת, ע"ש: [ג] הַעֲבָרָנִים. עֵין הַר"ם. וְעֵין שְׁבַענֵי"ג שְׁכַתֵּב שְׁשֵׁמֶע מִתְּקַרִּישׁ סָבָא וְיֵל שְׁתֵּי אֹמֵר אֵת הַעֲבָרָנִים, וְתַסְבֵּיחַ שְׁמִירֵין אִיִּהִם מִצְבָּרֵנוֹתן דְּבִי לְהַתְּפַלֵּל עִתָּה, וְהַסָּא זֶה בְּנֹהֵן וְכֵן אֵין נִוְטָג לִיִּהֵר, וְהַסָּבִיחַ קָטָב שְׂאֵל אֲנֹנוּ כִּי בִישִׁיבָה שֶׁל מַשָּׁה סְמִירֵין, וְאֵין נִוְטָגִים כֵּן, וְעֵין בְּאִירֵי שְׁהַבְּנֵן שְׂבִישִׁיבָה הֵם מְסַמִּימִים אֲמֵנוּ עַל הַתְּקָרָה, וְהֵלֵךְ כַּמְנִיָּא שֶׁבִיבֵי דְבִירֵי הַפִּיחַ עַל נִסְחָא שְׁלֵנוּ, ע"ש. וְלִפְיֵי דֵם מִישׁ הַשִּׁיר הַשִּׁירִין לְחוּדָה מוֹשִׁיל, נִרְאֵה שֶׁגַם זֶה אֵינוּ, הַשִּׁימֵם הַפְּלֵי הֵי הֵם הַמְּסַמִּימִים עִיר הַתְּקָרָה וְעִיר הַתְּפִיל רִיבֵל בְּהַסְפָּסֵם אֶבֶל לֹא בְּחוּבַת שְׁלִיחוֹת לְהַסִּיר, וְגַם נִרְאֵה שְׂאֵין מוֹעִיל שְׁלִיחוֹת לְחַדֵּשׁ בְּכוּהֵי, וְהַצִּיּוֹת: [ד] וְהַגְּזִיּוֹת שֶׁל הַתְּקַמּוּתִים הֵנָּה לֹמֵר דִּי נִרְבָּא דְקָאֵי עַל הַעֲבָרָה הַקְּרִית דְקָאֵי עַל

באר היטב

כשעור ואם לא תאכל תחלה פחות מקשעור, דאם לא יאמר לו אלא יריב היום ויבדד שמן הדין אסור לו לאכול ויבא עמו לידו ספנה, ע"ש. ובירושלמי מהמינין לנשים דאינהו בקיאי בהו, מ"א. מניקה שיש לה לקד חולה ומסכן ואינו רוצה לינק כי אם ממנה ואם מתענית סגנה היא לילד, אינה מתעפה אפלו ביום הכפורים, תשובת הר"ש שמואל סימן קז: (ח) יַעֲלֶה וְיִבּוֹא. וְאִם חַל בְּשִׁפְתָה אוֹמֵר רָצָה, כַּנְהִיג. וְט"ז סָבִב שְׂאֵל לְהַזְכִּיר יַעֲלֶה וְיִבּוֹא, ע"ש. וְהַמִּיא הַעֲלָה דִאֵין לְהַקָּל, וְעַכְשָׁא אִי"צ לְקַדֵּשׁ דִּישׁ לְחַשׁ לְכַרְכָּה לְבַטְלָה, ע"ש: (ט) שְׂלִיחַ צְבוּר. וְעַכְשָׁה אוֹמֵר הַגְּדוֹל לְכָה, וְצָרִיף לְצַרְף עוֹד שְׁנַיִם עִם הַגְּדוֹל וְשׂוֹהִים עִמּוֹ עַד אַחַר כְּרִכָּה, וְעֵין ט"ז: (י) הַעֲבָרָנִים. וְהֵם הַעֲבָרָנִים עַל גְּדוּלוֹת וְתַרְבוּמוֹת הַהֶקְהָל, מִתִּירִין לָהֶם דְּבִי שְׂיִכְלוּ לְהַתְּפַלֵּל, דְּכֵל הַי"צ שְׂאֵין בּוֹ מְפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵינוּ מַעֲנִית, וְנוֹהֲגִים לֹמֵר [*] וְנוֹהֲגִים שְׂאוּמֵר קָל נְדָרִי כו', וְכַסֵּב בְּשִׂאלַת יַעֲבִיץ סִימָן קמ"ה שְׁנַפְחָה שֶׁל הַתְּקַמּוּתִים הֵנָּה לֹמֵר דִּי נִרְבָּא דְקָאֵי עַל הַעֲבָרָה הַקְּרִית דְקָאֵי עַל

משנה ברורה

מאכל ואומרים לו: יום הכפורים היום, ואם אתה חושש שיהיה לך סכנה אם לא תאכל כשעור כבת אחת אכל כבת אחת, ואם לאו, תאכל מעט מעט פחות מכשעור. וכתבו האחרונים דצריך כל מורה להיות דבשהיות מעט יש בו סכנת נפשות, ואם הוא שאילה שהמורה צריך לעין הדין, ויש שם אחר בקי שיודע להשיב מה, אין חולקים בזה כבוד להרב. ועין עוד מדינים אלו בהלכות שבת סימן שכתב וסימן של, כי אין בין יום הכפורים לשבת אלא שה זדונו במקילה וזה דרונו בעגש קרת: ט' (כה) בלמוס. והוא (ט) מסכן למות על ידי דעה, וכשמראיתו חוזרת, בודיע שנתרבה. ואימא בנמרא, דעקר הסימן שהאירו עיניו. משלידע להבחין בין טעם תבשיל זה לטעם תבשיל רע: (כו) עַד שְׁאִירוּ עֵינָיו. משמע מלשון זה רבנה אין צריך לעצמם לתן לו פחות פחות משעור, וכו'. דיכול לבוא על ידי השהיה לסכנה: (כז) עֵינֵי לְצִיל סִימָן שֶׁכַּח סִעִיף יד. דמבאר שם דבין שהא צריך לאכל לאפטר והנבלה מוכנת, מושב להאכילו נבלות: י' (כח) חוֹלָה שְׂאָכֵל בְּיוֹם־הַכְּפוּרִים. וכן יש לנהוג לנצרים שאוכלים ביום הכפורים וכן היולדת שאינה מתענה [מט"א]: (כט) שְׂאוּמֵר יַעֲלֶה וְיִבּוֹא. השעם, פיין דבהתרא אכל הוי לה יום הכפורים כמו לדין שְׂאֵר יוֹם־טוֹב. (ל) וְאִם חַל בְּשִׁפְתָה אוֹמֵר רָצָה וְהַתְּלִיצֵנוּ, (לא) וְיֵשׁ שְׂמִילִין. בנה שאפלו יַעֲלֶה וְיִבּוֹא אין צריך לומר, שלא תפנה אלא

מאכל ואומרים לו: יום הכפורים היום, ואם אתה חושש שיהיה לך סכנה אם לא תאכל כשעור כבת אחת אכל כבת אחת, ואם לאו, תאכל מעט מעט פחות מכשעור. וכתבו האחרונים דצריך כל מורה להיות דבשהיות מעט יש בו סכנת נפשות, ואם הוא שאילה שהמורה צריך לעין הדין, ויש שם אחר בקי שיודע להשיב מה, אין חולקים בזה כבוד להרב. ועין עוד מדינים אלו בהלכות שבת סימן שכתב וסימן של, כי אין בין יום הכפורים לשבת אלא שה זדונו במקילה וזה דרונו בעגש קרת: ט' (כה) בלמוס. והוא (ט) מסכן למות על ידי דעה, וכשמראיתו חוזרת, בודיע שנתרבה. ואימא בנמרא, דעקר הסימן שהאירו עיניו. משלידע להבחין בין טעם תבשיל זה לטעם תבשיל רע: (כו) עַד שְׁאִירוּ עֵינָיו. משמע מלשון זה רבנה אין צריך לעצמם לתן לו פחות פחות משעור, וכו'. דיכול לבוא על ידי השהיה לסכנה: (כז) עֵינֵי לְצִיל סִימָן שֶׁכַּח סִעִיף יד. דמבאר שם דבין שהא צריך לאכל לאפטר והנבלה מוכנת, מושב להאכילו נבלות: י' (כח) חוֹלָה שְׂאָכֵל בְּיוֹם־הַכְּפוּרִים. וכן יש לנהוג לנצרים שאוכלים ביום הכפורים וכן היולדת שאינה מתענה [מט"א]: (כט) שְׂאוּמֵר יַעֲלֶה וְיִבּוֹא. השעם, פיין דבהתרא אכל הוי לה יום הכפורים כמו לדין שְׂאֵר יוֹם־טוֹב. (ל) וְאִם חַל בְּשִׁפְתָה אוֹמֵר רָצָה וְהַתְּלִיצֵנוּ, (לא) וְיֵשׁ שְׂמִילִין. בנה שאפלו יַעֲלֶה וְיִבּוֹא אין צריך לומר, שלא תפנה אלא

שער הציון

(ט) רש"י: (כ) אחרונים: (לא) ט"ז, וגם התנא אברהם מצד מעקר הדין בן, אלא שכתב ששאל מקום יש לפסק בהטור ולא לקהל, והנה התנא אברהם הביא בשם שביהלעט שסובר בן, ובמאמר מרדכי הביא בשם ארוח חיים שסובר בן; אכן פיין דהוא רק בקשה בעלמא 'יעלה ויבוא' וכן רצה ואין בזה חשש פרקה לבשלה, יוכל לומר, מה שאין כן קודש, כמו שכתבו להלן: (כט) התנא אברהם, וכן שם במשה אפרים ובארנו תמי אדם, ועין בתולדות רבי אקבא איגרא. (ג) פרימגדים תמי אדם: (ד) אחרונים: (ה) אפלו לשליח צבור, בן מסיק בשערי תשובה: (ג) פרימגדים: (ד) בא לרמוז שאין לנו להקל ברישעים מפועי ישראל שלא יהיו ככלל מענינו ותפלחנו, וכו' פי שם שמים מתעלה ומתקדש בשעה שהרישעים חוזרים בתשובה ורוצים להתאחד ולהתנהג כמעשה הצדיקים וברישתו: (ה) פוסקים:

(ט) רש"י: (כ) אחרונים: (לא) ט"ז, וגם התנא אברהם מצד מעקר הדין בן, אלא שכתב ששאל מקום יש לפסק בהטור ולא לקהל, והנה התנא אברהם הביא בשם שביהלעט שסובר בן, ובמאמר מרדכי הביא בשם ארוח חיים שסובר בן; אכן פיין דהוא רק בקשה בעלמא 'יעלה ויבוא' וכן רצה ואין בזה חשש פרקה לבשלה, יוכל לומר, מה שאין כן קודש, כמו שכתבו להלן: (כט) התנא אברהם, וכן שם במשה אפרים ובארנו תמי אדם, ועין בתולדות רבי אקבא איגרא. (ג) פרימגדים תמי אדם: (ד) אחרונים: (ה) אפלו לשליח צבור, בן מסיק בשערי תשובה: (ג) פרימגדים: (ד) בא לרמוז שאין לנו להקל ברישעים מפועי ישראל שלא יהיו ככלל מענינו ותפלחנו, וכו' פי שם שמים מתעלה ומתקדש בשעה שהרישעים חוזרים בתשובה ורוצים להתאחד ולהתנהג כמעשה הצדיקים וברישתו: (ה) פוסקים:

מילואים

הלכות יום הכפורים סימן תרי"ט

המשך מעמוד קודם

והמנהג בזמנינו, כתב בלוח ארץ ישראל (דני יום כיפור) להוסיף נוסח זה של רית אחרי הנוסח 'מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה'.

3) והאם אפשר לסמוך על תנאי זה מכאן ולהבא שלא יהולו הנדרים, כתב הרמ"א (י"ד סי' ר"א סי"א) שיש לסמוך על זה רק לצורך גדול. ומי'מ לענן מי שקיבל על עצמו לעשות איזה מצוה או איזה חסד עם חברו או מהג איזה הנדחה טובה שלש פעמים ולא התנה שיהיה בלי נדר [שהדרי' הוא שאפילו שלא אמר בלשון נדר שדינו כנדר משום הדרשה שביפ"ך זה צדקה]. הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א סי' טו) דבר הלכה את יב' שפ"ן שהוא עצמו אין כוונתו לנדר או שבתה ורק התורה מחשיבה את זה כנדר, לכן באופן שגילה דעתו מקודם התנה שלא יהול, נראה שאפשר לסמוך על התנאי, והרי זה כאומר כפירוש שיהיה בלי נדר, וכן כתב בשו"ת שלמת חיים (י"ד סי' ט"ב), וכן הורה החו"א והגר"י קניבסקי (אעלה בתמר אות מו). אלא שהוסיף הגר"ש אויערבך (שם) ארחות הלכה ה"י 37, שגם בזה נהגים שלא להתיר אלא על ידי שאלה לחכם, וכן הורה הגר"ש וואנר (קנטרס מבית לוי עניני יור"ד עמ' רה הע' ז) שאין להקל בזה במנהג טוב שנראה שנעשה בקביעות גמורה, כדי שלא יבואו להקל בנדרים, ולכן תמיד יש לעשות שאלת חכם, אף שיש לצרף את סברת השלמת חיים הנ"ל בעת הצורך.

דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פכ"ז אות יז) שגם לדעת הרעיקא שעושה קידוש ביום כיפור שחל בשבת, מי'מ אין לו להזכיר 'שהחיינו בקידוש כבכל יום טוב, אלא יברך עם הציבור בכניסת היום, אמנם אם בירך 'שהחיינו על הכוס, אין זה הפסק בין ברכת הגפן לשתייה, כיון שבשאר יום טוב מסדרים את ברכת 'שהחיינו על הכוס.

סימן תרי"ט

סדר ליל יום הכפורים

[משנ"ב ס"ק ב]

י"ג ה"גים¹¹ וכו', ונכנו גם הקשה על זה¹² וכו', שידר מכאן וילתפא שלא יחלפו¹³.

1) ולענין המנהג שכתבו הראשונים והובא בטור שמוציאים תחילה ספרי תורה, כתב הכף החיים (סי' טו) שאינו מעכב, הוסיף, שאם יש לציבור רק ספר תורה פסול לא יוציאוהו.

2) שהקשה ר"ת (תוס' נדרים כג, ב ד"ה ואת, הובא ברא"ש ביומא פ"ח סי' כח), שבהנחת נדרים הרי צריך שיהיו שלשה אנשים המתירים או יחיד מומחה, ועוד שצריך חרטה על הנדר וגם לפרט אותו, ועוד שמו מתיר לשי"ץ עצמו.

הלכות יום הכפורים סימן תרי"ט

המשך מעמוד 162

[משנ"ב ס"ק י']

דְּרִינָה לִמְרָא קָנָה "הַפְּלֵךְ הַקְּדוֹשׁ"¹².

12) ואם טעה ואמר הא-ל הקדוש, כתב לעיל (סי' תקפ"ב סי' י) לענין 'שבת שובת', שאם נזכר קודם שסיים את הברכה יחזור להמליך הקדוש, ואם סיים את הברכה יש דעות אם צריך לחזור.

[משנ"ב ס"ק י"ג]

הַיְנוּ בְּשַׁעַת תְּפִלָּה בְּלִילְהוּ¹³.

13) ולעמוד ביום כיפור בשעת קריאת שמע, שכתב השריע לעיל (סי' סג סי' כ"ב) שמי שרצה להחמיר ולעמוד בקריאת שמע נקרא עבריי'ן, כתב במשנ"ב שם (סי' ח) שהא"ר (שם סי' ד) כתב בשם המהרש"ל שביום כיפור לכל הדעות מותר לעמוד, כיון שאינו עושה כן משום גאה, אלא כדי להדמות למלאכים שנקראים עומדים, ולדעת הפמ"ג (שם א"א סי' ב) גם ביום כיפור אסור.

ולהתפלל ביום כיפור או לומר תהלים יחידי לאור הנר, ראה מה שכתב השריע לעיל (סי' רעה סי' ח) ובקצה המטה (על המטה אפרים סי' תרט סי' יב).

[משנ"ב ס"ק י"ד]

דְּאִי מְשוּם שְׁמִירַת הַיְרֹוֹת¹⁴.

14) ובטעם הדבר שנהגו לישון בבית הכנסת בליל יום כיפור, כתב הכית יוסף (ד"ה ועוד מהגו) שהוא משום שנהגו לומר רוב הלילה שירות ותשבחות ונכמו שכתב הרמ"א כאן, ועוד טעם כדי לשמור על הנרות, וטעם זה הביא גם המשנ"ב לעיל (סי' קנ"א סי' יט) בביאור דברי השריע שם (סי' ד) שכתב שלצורך בית הכנסת מותר לישון בתוכו.

ובטעם הדבר שאין אומרים 'אבינו מלכנו' כשחל בשבת כמו שכתב הרמ"א, כתב הערוך השלחן (סי' ח) שהוא להיכיר שהיום שבת, שהרי פיוטים וידוים אומרים גם כשחל יום כיפור בשבת. מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ג סי' יח) כתב שמשמע בריב"ש [שהוא מקור דברי הרמ"א] שאם נוקטים שאין לומר 'אבינו מלכנו' כשחל בשבת, אסור מצד הדין לאומרו, ודוקא תפילות שמוסיפים בתוך תפילת שמונה עשרה נחשבת כטופס הברכה שיש לאומרו גם כשחל יום כיפור בשבת.

11) וכיון שבשבת זו אי אפשר לקיים את המצוה של 'זכור את יום השבת לקדשו' בקידוש על הכוס, הורה הגר"ח וונפלד בשם רבו הגר"א שאג (לוח ארץ ישראל יום כיפור) שיכוון לזה בתפילה כשמוכיר את השבת, וכן כתב החתם סופר (הגהות על השו"ע תפילות סי' רע"א), אלא שכתב כן אף בשיום כיפור לא חל בשבת, וראה גם בדברי הגר"ש אויערבך (מש"כ פמ"ז הע' יז). ואם שבה לבחון או בתפילה, כתב הגר"ש דבילצקי (קיצור הלכות מועדים תפילות יום כיפור הע' כו) שיכוין לזה בברכת מעין שבע, או למחרת באחת מתפילות שמונה עשרה. מאידך, בשו"ת הר עבי (ארו"ח ח"א סי' קנ"ה) ובספר מקראי קדש (ימים נוראים סי' נו) כתב שיצא ידי חובת קידוש היום בתפילה אפילו שלא מכוין לזה, וכמו שכתב הח"י אדם (כלל סח סי' ט), הובא במשנ"ב לעיל סי' ס' סי' י) שאף שסוברים שמצוות צריכות כוונה, מי'מ כשקרא קריאת שמע על סדר התפילה, וכן כשאוכל מצה או נוטל לולב, אף אם לא כיון יצא, שהרי עושה את המצוה כדי לצאת בה, וכל שכן כשמוכיר שבת בתפילה, שמן התורה זהו הקידוש העיקרי שיצא בזה ידי חובה, וראה מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' תרי"ח סי' כט) ובשע"צ שם (סי' כב) ובמה שכתבנו שם.

הלכות יום הכפורים סימן תריט

(א) ואחר כך אומר (ג) 'שהחיינו' (ד) גבלא כוס. הגה ואחר כך מתפללים ערבית. ויחזיקים לומר 'כל נדר' (ה) בעודו (ו) יום, ומקשיב בגנינים (ז) עד הלילה. ואומרים אותו שלש פעמים, וכל פעם מנבאים קולו ויזכר מבראשונה (מהרי"ל). וכן אומר השליח צבור שלש פעמים 'ונסלח לכל עזת וגו'... ותקבל אומרים שלש פעמים 'ניאמר ה' קלחתו פד בך' (מנהגים). ואל ישנה אדם ממנהג העיר (ז) אצלו בנגונים א' בפיוטים שאומרים שם (מהרי"ל): **ב יבליל יום הכפורים ומקרתו אומרים /כרופ שם כבוד מלכותו לעולם ועד' (ח) בקול רם: ג [ט] (ט) האם חל בשבת, אומרים 'יבליל' (י) ובכרה אחת מעין שבע וחזתם 'מקדש השבת' (יא) ואינו מקדש של יום הכפורים: (ואין אומרים 'אינו מלפני' בשבת. אבל שאר הסליחות והתחנות אומר כמו בחל) (יב"ש סימן תקיב ומנהגים): ד (יב) 'צריך להעמיד אהד לימין שליח צבור ואהד לשמאלו: ה' יש' (ס) שעומדים על רגליהם כל היום (ג) וכל הלילה: ו' ונהגים (יד) ללון בבית הכנסת ולומר (ו) שירות ותשבחות כל**

ג שובין כי ד טור
קדש מנהג אשכנזי על
פי מדרש יבנה פרשה
והטעם ה' קדש
דבקה שבת כד י טור
על פי סימן תקיב
אליהו (ה) וכן
הטעם מימנו בשם
מקדש י טור על פי
מדרש שהביא סימן
תרו ח' שם מביא
מדרש וירשאים יטא
י"ט

באר היטב

זה ג' פעמים: (א) שתהנו. וכו' לאסרה בלש עם הש"ץ ויסיקה קום הש"ץ שיאמר אמן: (ד) יום. משום דדוקה להפטר נדרים שאין מפירין בשבת ויש וכן צ"ל מבע"י. ב"ה. ותקבל אומרים כל נדר עם הש"ץ בלש. דאין תנאי הש"ץ מוציל לאכזר, ד"מ, לבוש. ומנהג פשוט הוא להעשף קטילה מפע"י וקבדכין עליה, וכ"כ הגר"י ז"ל. ואם נתעשף בליקה אין לבנה עליה. וענין ספר הטובות וענין יראתך. והבאר היטב אשר לפני לא דק בזה, ע"ש: (כ) שעומדים. הינו בשעת הפלת ערבית, אבל יתוהו שלא ישוהו נקביתם. ואם נתלשו יכולים לסמוך לשום דבר, מהרי"ל, ד"מ, ושם הענינה, להיות נזקת המלאכים. וכן הנשים לא יעמדו, מ"מ, וכי שעומד פעם א' ודעתו לאגשות כן כל ימי ערוך התורה: (ו) שירות. ומי ששפך ונצב יאמר עכ"פ ד' קומורים הראשונים בשבתאים קום שישכב פי הם פסגלים שלא יבוא לידי קרי, שפחה ש"י תבות ודי מזמורים גלה לפינן קרי. וטוב שלא יעטף בקרים הנקטות, ומכ"כ לא יבנה רגליו, ש"ל"ה. והישן בביתו יישן בעצבו או בבחיכו של גנים, דהישן בבחיכו

שערי השוקה

הענין ערוך לשנת הליכי דגרו: א' העיר. הטעם דהיינו והנדרים ג' דאש. וכן בכלם דלשבעה כו'. וקב' שלוש לומר ר"ח היא טעם בשהי השלישית והכלל הנקט הנהגה ונהגה, האשכנזי והשומרי, דאסורא ורביס כ"י מילס בפ"ים שיעבר כ"י וכו' זה כ"י לצאת ה"י הכל כ"י, ע"ש, ופאה שהענין כ"י לומר כן בלש בפ"ע אכל הש"ץ בצבור אין לו לשנת מנחה ופניו וכו' כ"י: [ג] אם חל כ"י. ענין לבוש ומג"א שא"ל באשכנזי מקרא קדש, ומ"מ פירי אומרים ופניו ל"י באשכנזי אם יום השבת כ"י. כן מבאר בלבוש וכ"כ פניו מרדכי. וענין לציל סימן תקכ"ב:

משנה ברורה

התנאים, ויחזיקו אנו ברבנו סם, ולפי זה צריך לומר "די וירדנא וירמשתבענא" לשון עתיד. והפגן אברהם מס"ח דאפלו לדעת רבנו סם אס"פן יכול לומר בתבה אחת "וירדנא", דלשון זה גם להבא משמע. ותקבל יאמרו עם השליח צבור בלש (ש). דאין תנאי השליח צבור מוציל לאכזר: (ג) ואחר כך אומר 'שהחיינו'. וגם הצבור (י) יאמרו כל אחד בלש. וטוב שימרו לסיס הקרבה שמקורו לעצמו, כ"י שבש"ס"ם השליח צבור הקרבה יאמרו אמן. ומכל מקום יש להשליח צבור לזהר (י) שיכונן להוציא הצבור, מי מהם שירצה לצאת בבקרתו: (ד) גבלא כוס. דכ"י דמקורו 'שהחיינו' (ט) אפלו אם הוא עדין מעט יום, קבל לה גלה קדשת יום הכפורים ואסור למשתי, ואי יתהיב לחינוק, אהי למסור לשמות ביום הכפורים אפלו פשטיע לשנת י"ג. והעטף בטליחה^ה מבעוד יום כ"י לברך, משום דבלילה אין מוכרין אפלו על כסות המזוהר ליום. וענין לציל סימן ת' סע"ד קטן ז במשנה ברורה: (ה) בעודו יום. אף על גב דאנו סורכין קרבנו סם ומחנין על להבא שלא יחולו, (ט) מכל מקום דמי קצה להפטר נדרים שאין מפירין בשבת ויום טוב, והוא הדין יום הכפורים: (ו) עד הלילה. כ"י להתפלל (ז) ערבית בלילה. ואם עדין לא הגיע זמן קריאת שמע, יאמרו איהו מן מורי תהלים קום ערבית: (ז) אפלו בנגונים. כ"י על ידי זה מכלכל דעת הקהל. (י"א) אין אומרים "באשכנזי" קום "מקרא קדש", (י"ב) ובמקומות שנתקנו לומר "באשכנזי" מקרא קדש" אין לשנות. (י"ג) ואם חל בשבת אין אומרים "אלהינו ואלהי אבותינו וצהו כמנהג אשכנזי", דכ"י שהוא יום פגנית אין פליקף רצון

שער הדין

(1) אחרונים: (1) כשהאפרים. וכתב ע"ד שם, דיש להחזיר לנשים שנתנו לומר 'שהחיינו' בשעת תפלת החרוה בבית, שלא יאמרו שנית ברכת 'שהחיינו' בבית הכנסת אלא ישמעו הש"ץ וצנו אמן: (2) פוסקים: (3) קנן אברהם: (4) קנן אברהם: (5) קנן אברהם: (6) קנן אברהם: (7) קנן אברהם ושי"א: (8) קנן אברהם ושי"א: (9) קנן אברהם ושי"א: (10) אחרונים: (11) לבוש. ואף דכתפלת גצילה בשבת וקפירין של שבת אף שאם לא היה יום הכפורים לא היה אומרים אותו בשבת, שאני תהם שהיום הוא שפתח בארבע תפלות, מה שאין כן ה"א שאפלו בשבת אינה חובה בערבית אלא משום סנה: (12) מנהג אברהם ומטה אפרים: (13) ביה יסף. והינו כל זמן שאומרים סליחות ותפלות עומדים, וכל לפי מה שפירש בזהו, [נמ"א]. וזה לשון מטה אפרים: כלל הענין, מי שאינו יודע בעצמו שלא זיך לו העמידה שיתקעם בשעת התפלה או שלא יוכל לכת פראי, עברה הוא כ"י, ואפלו לעמד ביום, אם יזיך לו העמידה שיהא ע"פ ויגע ולא יוכל לכת פראי, ומי שעושה כן וזוהג פעם אחת וקריאה הנה לעשות כן כל ימיו, אם דעתו לחזר שלא יעשה כן ביום הכפורים אחר צריך התרה, עד כאן לשונו: (14) כ"י אין יכולין להדמות להם, כמו שכתוב סימן תרי: (15) פגן אברהם. ואפלו אם בפעם הראשון לא ספק לל, דמסתמא אדעתא דמנהגא קבל, ותר המנהג לסקן ומ"א: (16) אחרונים:

הלכות יום הכפורים סימן תריט

ביאורים ומוספים

[משניב ס"ק ב]

והקל יאמרו עם השליח צבור בלחש⁴.

ולנהיגים לומר 'תפילה זכה' קודם 'כל נדרי', כתב הגרי"ח קניבסקי (אש"י ישראל פמיו העי' לה) שנכון שלא יקבלו עליהם קדושת היום [ולא יאמרו את הקטעים שבהם יש קבלת היום] עד לאחר 'כל נדרי', והוסיף, שגם אשה שרצה לזכות בהתרת נדרים זו, לא תקבל עליה קדושת היום בהדלקת הנרות. מאידך, דעת הגר"שו אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה בקונטרס שלמי נדר אות יט) שכיון שהמנהג לאומרו בכל שנה לאחר קבלת קדושת היום, נעשה כמי שהיתנו מעיקרא שמקבלים עליהם קדושת יום כיפור לכל דבר פרט להתרת נדרים, שיש ענין לעשותה דוקא בתחילת היום כיפור. ובריעבד אף אם התירו בשבת נדרים שאינם לצורך השבת ואף לא לצורך מצוה, כתב הריטב"א (נדרים עו, ב) שהנדר הותר, וכן כתב הכף החיים (סי' שמא ס"ק ד).

[משניב ס"ק ז]

אין פליגף רצון בקנותתנו⁸.

8 ומ"מ בברכת מעין שבע בשיום כיפור חל בשבת, כתב הגר"ש דבליצקי (קיצור הלכות מועדים תפלת יום כיפור העי' כט) שהמנהג לומר 'רצה במתחתנו', ואף לנהיגים שלא לאומרו בתפילה, כיון שזהו נוסח ברכה שתיקנו לאומרו בכל שבתות השנה, ולא נוסח שתוקן לתפילת יום כיפור, ולכן אין קפידא בכך שיש כאן נוסח שאין לו שייכות ליום כיפור, והוסיף, שהוא שלא כרעת הדרך החיים (סדר ליל יום כיפור ס"ה), שכתב שגם בברכת 'מעין שבע' לא יאמרו 'רצה במתחתנו'.

[משניב ס"ק ח]

וביום הכפורים גם יקרא דומין למלאכים⁹.

9 ובביאור טעם זה, כתב הטור (כאן) על פי המדרש רבה (דברים רבה פרשה ב אות לו) שכשעלה משה לשמים שמע שמלאכי השרת משבחים את הקב"ה באמירת 'ברוך שם כבודי וכו', ומשה הודיר לישראל, וכדי להצניעו מהמלאכים אומרים אותו כל השנה בלחש, וביים כיפור שאנו דומים למלאכים אומרים אותו בקול. ועל טעם זה הקשה המג"א (ס"ק ח) שהטור לעיל (סי' סא) כתב טעם אחר, שכיון שמישה לא אמרו, אלא יעקב אמרו לבניו בשביקש לגלות להם את הקץ [וטעם זה כתב גם במשניב לעיל (שם ס"ק לא)], ותירץ המג"א [ראה מחצה"ש שם] שהכל טעם אחר, והטעם שמישה לא אמרו הוא כדי להצניעו מהמלאכים, וראה עוד מה שכתבנו לעיל (סי' סא שם).

ולפי טעם זה, כתב הקצה המטה (על המטה אפרים ס"ק לד) שלכאורה אין לנשים לאומרו בקול, כיון שלא שייך אצלן להדמות למלאכים [וכמו שכתב גם השע"צ (ס"ק יט)], אלא שהוסיף שכספר ערך שי' (כאן) בשם ש"ת גור אריה (סי' פב) כתב שגם נשים יכולות לאומרו בקול רם, וכן הורה הגרי"ש אלישיב (הליכות דעהגות עמ' 19).

ואמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו' שבקריאת שמע שעל המיטה, כתב הגרי"ח קניבסקי (שכב כארי עמ' קטז) שיש לאומרו בלחש, ולענין אמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו' וכו' בסוף תפילת יום כיפור קטן בקול רם וכן אפ' נכשל בברכה לבטלה ואומר 'ברוך שם' וכו' ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תיז ס"ק ד).

[משניב ס"ק ט]

ואם קל פשפחתי וכו', את יום השפתי¹⁰.

10 ופרק במה מדליקין, כתב לעיל (סי' ער ס"ק ה) שלא אומרים, וראה מה שכתבנו שם.

[משניב ס"ק ז]

הקשה בטלית⁵ וכו', סיקן יח קצין קסן ו קמשה קרון⁶.

5 ובטעם הדבר שיש להתעטף בטלית, כתב לעיל (סי' יח ס"ק ו) שהוא כדי להדמות למלאכים שמעוטפים בלבנים, והוסיף, שלכן לא יסירנה עד לאחר תפלת ערבית של מוצאי יום כיפור. וכתב הגרי"ח קניבסקי (דעת נוטה ציצית עמ' שמב) שמבואר כאן שכל זמן שעדיין עומדים בתפילה דומים למלאכים, ואפילו במעריב של מוצאי יום כיפור.

6 שהביא שם, שנחלקו הפוסקים האם בבין השמשות יכול לברך על הטלית, והוסיף, ש"מ"מ כשיש ספק אם כבר בין השמשות, יכול לברך. ודעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פכ"א אות יג) שלמעשה נהיגים שלא לברך בבין השמשות.

ואם קיבל עליו קדושת היום לפני בין השמשות, כתב הגרי"ש דבליצקי (קיצור הלכות המועדים דיני תפלת ערבית של יום כיפור העי' א) ששוב לא יברך על הטלית. מאידך, הגרי"א נבצל (ירושלים במועדיה תשובה שכח) הורה שיוכל לברך.

[משניב ס"ק ח]

קפודו יום⁷.

7 והאם צריך לומר את כל השלש פעמים מבעוד יום, דעת הגרי"ח קרליץ (חוט שני ראש השנה פ"א העי' ג) והגר"ש דבליצקי (זה השלחן סי' תריט) שמספיק לומר פעם אחת לפני השקיעה, ושאר הפעמים אפשר לומר לכל הדעות גם אחר כך, כיון שבפעם הראשונה כבר יצאו ידי חובה, ושתי הפעמים הנוספות הם רק לחיזוק הדבר וכמו שביאר הבית יוסף, וכן משמע במטה אפרים (סי"א) ובאלף למטה (סי' יט) שאפילו נמשך לתוך הלילה אין להקפיד בזה.

ובענין המנהג לומר 'תפילה זכה', החיי אדם (כלל קמד ס"ב), שהוא המקור לתפילה זו, כתב לאומרה לאחר 'כל נדרי', מאידך, באלף המון (על מטה אפרים ס"ק טז) ובכף החיים (סי' תרו ס"ק ב) מבואר שאומרים תפילה זו קודם 'כל נדרי'.

המשך במילואים עמוד 59

מילואים

הלכות יום הכפורים סימן תרי"ט

המשך מעמוד קודם

והמנהג בזמנינו, כתב בלוח ארץ ישראל (דיני יום כיפור) להוסיף נוסח זה של ר"ת אחרי הנוסח "מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה".

8) והאם אפשר לסמוך על תנאי זה מכאן ולהבא שלא יחולו הנדרים, כתב הרמ"א (י"ד סי' ר"א סי"א) שיש לסמוך על זה רק לצורך גדול. ומימ לענין מי שקיבל על עצמו לעשות איזה מצוה או איזה חסד עם חבריו או נהג איזה הנהגה טובה שלש פעמים ולא התנה שיהיה בל נדר [שהדין הוא שאפילו שלא אמר בלשון נדר שדינו כנדר משום הדרשה ש'בפך' זה צדקה]. הורה הנרש"י אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א סי' ט' דבר הלכה את יב) שכיון שהוא עצמו אין כוונתו לנדר או שבועה ורק התורה מחשיבה את זה כנדר, לכן באופן שגילה דעתו מקודם והתנה שלא יחול, נראה שאפשר לסמוך על התנאי, והרי זה כאומר בפירוש שיהיה בל נדר, וכן כתב בשו"ת שלמת חיים (י"ד סי' סב), וכן הורה החזו"א הגר"י קניבסקי (אעלה בתמר אות מז). אלא שהוסף הגרש"י אויערבך (שם ארחות הלכה דע' 37), שגם בזה נהגים שלא להתיר אלא על ידי שאלה לחכם, וכן הורה הגר"ש וואזנר (קונטרס מבית לוי עניני יור"ד עמ' רה ע"ז) שאין להקל כזה במנהג טוב שנראה שנעשה בקביעות גמורה, כדי שלא יבואו להקל בנדירים, ולכן תמיד יש לעשות שאלת חכם, אף שיש לצרף את סברת השלמת חיים הגיל בעת הצורך.

דעת הגר"י אלשיב (אשרי האיש ח"ג פכ"ג אות יז) שגם לדעת הרעיקא שעושה קידוש ביום כיפור שחל בשבת, מימי אין לו להזכיר 'שהחיינו בקידוש כבבל יום טוב', אלא יברך עם הציבור בבניסת היום. אמנם אם בירך 'שהחיינו על הכוס', אין זה הפסק בין ברכת הגפן לשתייה, כיון שבשאר יום טוב מסדרים את ברכת 'שהחיינו על הכוס'.

סימן תרי"ט

סדר ליל יום הכפורים

[משנ"ב ס"ק ב]

[נ"הג"י¹] וכו', [נ"בג"י גם הקשה על זה²] וכו', ש'ידי מקאן ו'ה'ה'קא שלא יחולגו³].

1) ולענין המנהג שכתבו הראשונים הובא בטור שמוציאים תחילה ספרי תורה, כתב הכף החיים (סי' טז) שאינו מעכב, הוסיף, שאם יש לציבור רק ספר תורה פסול לא יוציאהו.

2) שהקשה ר"ת (תוס' נדרים כג, ב ד"ה ואת, הובא ברא"ש ביומא פ"ח סי' כח), שבהתרת נדרים הרי צריך שיהיו שלשה אנשים המתירים או יהיו מומחה, ועוד שצריך חרטה על הנדר וגם לפרט אותו, ועוד שמי מותר לשיץ עצמו.

הלכות יום הכפורים סימן תרי"ט

המשך מעמוד 162

[משנ"ב ס"ק י]

[צ"רף לומר בזה "המלך הקדוש"י¹].

12) ואם נעדי ואמר הא-ל הקדוש, כתב לעיל (סי' תקפ"ב סי' י) לענין 'שבת שובה', שאם נזכר קודם שסיים את הברכה יחזור להמלך הקדוש, ואם סיים את הברכה יש דעות אם צריך לחזור.

[משנ"ב ס"ק יג]

הינו פשע תפלה פל'לה¹⁸].

13) ולעמוד ביום כיפור בשעת קריאת שמע, שכתב השו"ע לעיל (סי' סג סי' ט"ב) שמי שרוצה להחמיר ולעמוד בקריאת שמע נקרא עבדין, כתב כמשיב שם (סי' ח) שהא"ר (שם סי' ד) כתב בשם המהרש"ל שביום כיפור לכל הדעות מותר לעמוד, כיון שאינו עושה כן משום גאון, אלא כדי להדמות למלאכים שנקראים עומדים, ולדעת הפמ"י (שם א"א סי' ב) גם ביום כיפור אסור.

ולהתפלל ביום כיפור או לומר תהלים יחיד לאור הנר, ראה מה שכתב השו"ע לעיל (סי' רעה סי"ח) ובקצה המטה (על המטה אפרים סי' תרט סי' יב).

[משנ"ב ס"ק יד]

[אי משום ש'מירת הנרות'י¹⁴].

14) ובטעם הדבר שנהגו לישון בבית הכנסת כליל יום כיפור, כתב הבית יוסף (ד"ה ועוד נהגו) שהוא משום שנהגו לומר רוב הלילה שירות ותשבחות נכמו שכתב הרמ"א כאן, ועוד טעם כדי לשמור על המרות, וטעם זה הביא גם המשגיב לעיל (סי' קנ"א סי' יט) בביאור דברי השו"ע שם (סי' ד) שכתב שלצורך בית הכנסת מותר לישון בתוכו.

ובטעם הדבר שאין אומרים 'אבינו מלכנו' כשחל בשבת כמו שכתב הרמ"א, כתב הערוך השלחן (סי' ט) שהוא להיזכר שהיום שבת, שהרי פיוטים ויודוים אומרים גם כשחל יום כיפור בשבת. מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' יח) כתב שמשמע כריבי"ש [שהוא מקור דברי הרמ"א] שאם נוקטים שאין לומר 'אבינו מלכנו' כשחל בשבת, אסור מצד הדין לאומרו, ודוקא הפילות שמוסיפים בתוך הפילות שמונה עשרה נחשבות כטופס הברכה שיש לאומן גם כשחל יום כיפור בשבת.

11) וכיון שבשבת זו אי אפשר לקיים את המצוה של 'זכור את יום השבת לקדשו' בקידוש על הכוס, הורה הגר"ח ווננפלד בשם רבו הגר"א שאג (לוח ארץ ישראל יום כיפור) שיכון לזה בתפילה כשמוזכר את השבת, וכן כתב החתם סופר (הגהות על השו"ע תפילת סי' רע"א), אלא שכתב כן אף כשיום כיפור לא חל בשבת, וראה גם בדברי הגר"ש אויערבך (שש"כ פמ"ז הע' יז), ואם שבה לבחון אז בתפילה, כתב הגר"ש דבילצקי (קיצור הלכות מועדים תפילת יום כיפור הע' כו) שישוין לזה בכרכת מעין שבע, או למחרת באחת מתפילות שמונה עשרה. מאידך, בשו"ת הר' צבי (או"ח ח"א סי' קנה) ובספר מקראי קדש (ימים נוראים סי' נו) כתב שיוצא ידי חובת קידוש היום בתפילה אפילו שלא מכין לזה, וכמו שכתב הח"י ארם (כלל סח סי' ט), הובא במשגיב לעיל סי' ס' סי' י) שאף שסוברים שמצוות צריכות כוונה, מימי כשקורא קריאת שמע על סדר התפילה, וכן כשאוכל מצה או נוסל לולב, אף אם לא כיוון יצא, שהרי עושה את המצוה כדי לצאת בה, וכל שכן כשמוזכר שבת בתפילה, שכן התורה זהו הקידוש העיקרי שיוצא בזה ידי חובה, וראה מה שכתב המשגיב לעיל (סי' תרי"ח סי' כט) ובשע"צ שם (סי' כב) ובמה שכתבנו שם.

